

УДК 341.382

DOI <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2020.10.56>**Наталя Крестовська,**

докт. юрид. наук, професор,

завідувач кафедри морського права

Національного університету «Одеська морська академія»

МЕДІАЦІЯ В МІЖНАРОДНИХ КОНФЛІКТАХ СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ ТА МОДЕРНОЇ ДОБИ

У статті на прикладі окремих медіаційних кейсів проаналізовано інституціоналізацію міжнародної медіації з часів Високого середньовіччя до початку Першої світової війни.

Показано, що першими до медіаторських послуг у врегулюванні міжнародних, у т. ч. збройних, конфліктів звернулися держави та інші суб'єкти політики, задіяні у міжнародній торгівлі, зокрема Венеційська республіка, закони якої містили вказівки щодо медіаторського розбору торговельних спорів. Венеційці нерідко зверталися до медіаторів у врегулюванні міждержавних конфліктів, а також самі виступали як медіатори. Іншим прикладом унормованого застосування медіації у міжнародних спорах став Ганзейський союз.

Показано започаткування Е. де Ваттелем правил міжнародної медіації та вимог до особистості міжнародного медіатора у доктрині сучасного міжнародного права.

Розглянуто стратегії діяльності медіаторів Нового часу у прикладі конкретних кейсів врегулювання міжнародних конфліктів (укладення Вестфальського миру, конфлікт у Швейцарській конфедерації на початку XIX ст., португальсько-бразильський конфлікт 1820-х рр., російсько-японська війна 1904–1905 рр.).

Доведено зміну стратегій і ролі міжнародних медіаторів протягом XIX – початку XX ст. Очевидною стала неможливість повної неупередженості та нейтральності медіатора. До медіації почали запрошувати авторитетних представників держав, які грали визначну роль у міжнародних відносинах і, відповідно, завжди мали власні інтереси у справі врегулювання міжнародних конфліктів. Для успішності міжнародної медіації на перше місце вийшли «вага» держави-посередника та дипломатичне мистецтво її представників. Медіатори більш активно, ніж це робили їхні попередники, включалися у процес вироблення умов примирення аж до пропонування сторонам власного бачення виходу з конфлікту.

Паралельно проходив процес унормування медіації у міжнародному праві, який було завершено укладенням Конвенції про мирне врегулювання міжнародних спорів 1899 та 1907 рр.

Ключові слова: міжнародна медіація, Венеційська республіка, Ганзейський союз, Вестфальський мир, Е. де Ваттель, Дж. Каннінг, Т. Рузвельт, Конвенції про мирне врегулювання міжнародних спорів.

Постановка проблеми. Медіація за своєю природою є гнучким інструментом вирішення різноманітних спорів і конфліктів, як правових, так і тих, що перебувають у сфері моралі та політики та лише частково підлягають врегулюванню з позицій права. Впровадження мирних способів вирішення конфліктів і спорів у межах національних правових систем є одним із сучасних напрямів забезпечення права людини на доступ до правосуддя. З огляду на інтернаціоналізацію правового життя та зростаючий вплив міжнародного права на еволюцію права загалом медіація як найпоширеніший альтернативний спосіб вирішення спорів і конфліктів дедалі більше застосовується не тільки у внутрішньодержавній практиці, але й у сфері міжнародних відносин, будучи зворотним впливом національного права на міжнародне

право. Історичні традиції застосування медіації є, на нашу думку, джерелом розширення знань про цей екологічний ненасильницький спосіб вирішення конфліктів і спорів та способом підвищення його авторитетності, що зумовлює актуальність звернення до аналізу витоків цієї практики у різноманітних сферах суспільних відносин.

Посередництву (медіації) як одному з мирних засобів врегулювання міждержавних спорів у політичному (дипломатичному) та правовому вимірі присвячено велику кількість літератури. Утім, на відміну від усебічного аналізу медіації в сучасних міжнародних відносинах, історичні її аспекти доволі слабо розроблені, такі праці зазвичай мають вступний характер до досліджень сучасних процесів міжнародної медіації. Поодинокі винятки становлять роботи: Дж. Берковича

(J. Berkovitch), К. Бердслі (K. Beardsley), які використовували окремі історичні медіаційні кейси для дослідження стратегій і стилів міжнародної медіації; Й. Дюсс фон Вердта (Duss-von Werdt), який убачає витоки медіації в античному світі; Я. Цольмана (J. Zollmann) щодо мирного розв'язання спорів шляхом арбітрування та медіації серед німецьких держав у XVIII–XIX ст.; А. Дмитрієва, присвячені укладанню Вестфальського миру; К. Віганд (K. Wiegand) щодо медіації у територіальних спорах (нею розглянуті кейси починаючи з часів постнаполеонівської Європи до сьогодення). Високо оцінюючи здобутки цих авторів, відзначимо, що за межами їхніх досліджень залишилися багато цікавих для аналізу кейсів успішних медіацій у міжнародних конфліктах домодерної та модерної доби, крім того, лише фрагментарно висвітлено особливості медіації у міжнародних відносинах домодерної та модерної доби та динаміка зміни ролі міжнародного медіатора в цей період.

Метою статті є привернення уваги до історичних традицій медіації у сфері міжнародних відносин шляхом аналізу медіаційних кейсів і виявлення особливостей міжнародної медіації з огляду на те, що вони можуть стати у нагоді для формування концептуальних засад сучасної медіаційної діяльності. Зокрема, гіпотезою цього дослідження є особливості суб'єкта медіації у міжнародних спорах, яким може виступати фізична особа, група осіб, держава в особі її уповноваженого представника.

Виклад основного матеріалу. Посередництво та медіація у вирішенні міжнародних конфліктів відомі здавна. Море, як відомо, не стільки роз'єднує, скільки об'єднує народи та країни, у зв'язку з чим саме морські держави, життя яких залежало від успішності міждержавних економічних зав'язків, зокрема торгівлі, першими виступили за мирне врегулювання міжнародних і неміжнародних конфліктів і спорів. Серед таких держав насамперед слід згадати Венеційську республіку. Венеція – найважливіший міжнародний морський, суднобудівельний і фінансовий хаб середньовічної Європи – у своїх законах встановила (1395), що суд має зробити все можливе, аби боржник і кредитори досягли між собою згоди [1, с. 213].

Міжнародні конфлікти Венеційська республіка, зокрема з головним суперником на морі – Генуєю, теж неодноразово врегулювала за допомогою посередництва / медіації. Так, 1355 р. венеціанці звернулися до посередництва міланського герцога Вісконті, що дозволило підписати з Генуєю Міланський

договір. Аналогічним чином удалося припинити чергову венеційсько-генуезьку війну у 1381 р., коли посередництво Амадея VI Савойського дозволило укласти компромісний для сторін мир [2, с. 110–111]. Нерідко до медіації венеційці запрошували візантійського імператора, особливо у конфліктах із турками-османами. Наприклад, саме так за посередництва візантійського імператора Мануїла II Палеолога було укладено мирний договір з османами 1416 р. [3, с. 6].

Венеція й сама виступила як посередник у тривалому конфлікті між імператором Священної Римської імперії Фрідріхом Барбароссою та римським папою Олександром III, якого підтримували північно-італійські міста (так звана Ломбардська ліга). У липні 1177 р. суперники прибули до Венеції, причому папа розмістився на Сан-Марко, а імператор – на острові Лідо. В укладеному між імператором і папою договорі чотири рази згадується про роль медіаторів (ст. 9, 11, 21). Медіатори були обрані з боку папи та імператора і саме вони допомогли написати текст угоди [4]. Одним із них був дож Себастьяно Ціані, на знак заслуг якого, за легендою, папа Олександр III подарував йому перстень із напученням заручити Венецію з морем. Цей ритуал «заручин» Венеції з морем був відомий і раніше, але тепер він отримав легітимацію з рук глави християнської церкви. Ритуал продовжувався, поки існувала ця велика морська республіка. Венеційський мир, укладений із великою пишністю, засвідчив ту велику роль, яку Венеція грала не тільки в Італії, але й в усьому світі. Венеція розглядалася як «місце медіації» між Сходом і Заходом, що відбилося навіть в образотворчому мистецтві, що доводить зроблений Н. Кьолмелем аналіз картини «Зустріч Соломона та цариці Савської», написаної для венеційського палацу Камерленгі, в якому у XVI–XVIII ст. розміщувалися венеційська скарбниця, ломбард і боргова в'язниця. Венеційці ідентифікували себе як мешканці держави-посередника між різними цивілізаціями та культурами [5, с. 121–122].

Іншим прикладом унормування медіації як засобу вирішення міжнародних, у т. ч. міждержавних, спорів виступав Ганзейський союз. У Лондоні ганзейський «Сталевий двір» грав роль медіатора у спорах англійських і німецьких купців [6, с. 130]. 1418 р. Любек, який був визнаним головою союзу, пропонував посилити зв'язки між ганзейськими містами, в т. ч. і шляхом взяття на себе функцій медіатора у спорах між членами союзу [6, с. 135]. І хоча ця пропозиція не була втілена в життя, не випадково саме любецький громадянин, член міської ради

Генріх Касторп уславився, серед іншого, своєю дипломатичною та посередницькою діяльністю, зокрема зігравши роль медіатора між Польщею та Тевтонським орденом у справі укладення Другого Торунського миру (1466 р.). Дослідник Ганзейського союзу Ф. Доллінгер наводить улюблений вислів Касторпа: «Давайте зустрінемося та поговоримо; адже, хоча легко підняти прапор, важко спустити його з честю» [6, с. 220].

Найвідоміший сюжет посередництва у міжнародному праві докласичної доби пов'язаний із Тридцятирічною війною (1618–1648). Венеційський дипломат Альвізе Контаріні та папський нунцій Фабіо Кіджі зіграли роль посередників між ворогуючими її учасниками. Обидва отримали відповідні настанови від своїх урядів – римського папи та Сенату Венеційської республіки, в яких уперше було викладено правила роботи медіаторів, зокрема зберігати неупереджене ставлення до сторін, аби не втратити їхню довіру; уникати від надання пропозицій сторонам щодо можливих рішень; дотримуватися конфіденційності висловленої стороною інформації; не погоджуватися на роль арбітра; долати перешкоди з терпінням і пробаєливістю.

Ці перші сучасні медіатори застосували у своїй роботі такі методи, як: дипломатичні перемовини «в чотири ока», тобто двосторонні зустрічі сторін конфлікту за участю медіатора; «човникова медіація», коли медіатор спілкується з однією зі сторін медіації (Контаріні провів близько 800 таких зустрічей); комедіація [7, с. 34–35]. На ознаменування великої ролі Венеційської республіки в укладенні Вестфальського миру, яким було покладено початок сучасному міжнародному праву та державі як суверенній політичній організації, вона була включена до мирної угоди «як посередниця цього договору» (§ 119 Мюнстерського договору). Важливо, що Оснабрюкський (§ 5 ст. XVII) і Мюнстерський (§ 115) договори містили положення про необхідність надання конфлікуючими сторонами пропозицій про мирне вирішення конфлікту в будь-якому випадку порушення умов укладених договорів: «Укладений договір про мир має без обмежень залишати свою силу, і сторони договору мають дотримуватися усіх положень цього договору незалежно від їхнього віросповідання. При порушенні будь-якого положення договору потерпілий має спочатку попередити порушника, а потім передати матеріали для укладення мирної угоди або винесення судового рішення на основі законів» [8, с. 156].

Отже, Вестфальський мир започаткував систему міжнародних відносин Нового

часу, в якій вирішення міжнародних спорів мало своїм пріоритетом мирні способи їх розв'язання, що, хоча й не виключило силові, в т. ч. збройні, конфлікти, принаймні поклато початок інституціоналізації міжнародної медіації (посередництва).

Емпіричний досвід запровадження медіації у міжнародних конфліктах науково був систематизований видатним швейцарським юристом і дипломатом Емером де Ваттелем у його праці «Право народів» [9, с. 405–406]. Він писав: «Посередництво, за якого спільний друг тих, хто сперечаються, пропонує свої добрі послуги, часто є ефективним засобом, який приводить сторони спору до порозуміння, зближення позицій і з'ясування або узгодження їх прав, а в разі образи – до пропозиції та прийняття розумного задоволення». Ваттель підкреслював, що посередництво вимагає одночасно прямоти, обережності та тактовності. Посередник має зберігати справжню неупередженість, пом'якшувати докори, заспокоювати роздратування, зближувати позиції. Його обов'язок полягає у сприянні законним вимогам і нагляді за тим, щоби кожна сторона отримала те, що їй належить. Посередник не є суддею: його обов'язком є сприяння миру, і він має переконати сторону, яка юридично є правою, зробити деякі поступки, якщо це необхідно, аби досягти такого блага, як мир. Завданням посередника є примирення сторін, а не суд над ними. Так само він не має наполягати на досягненні суворой справедливості, рівно як не повинен бути гарантом виконання досягнутих домовленостей за винятком випадку, коли він свідомо бере на себе такі обов'язки. Ним було сформульовано вимоги до міжнародного медіатора, що залишаються чинними досі: повну неупередженість, рівну довіру до сторін, політичний такт та уміння вести перемовини. Ваттель також окремо наголошував на тому, що посередник не має сприяти одній зі сторін конфлікту, а лише підтримувати обидві сторони у їхньому прагненні до миру. «Послуга із примирення ворогуючих націй, яка зупиняє кровопролиття, є благодіянням і варта великого правителя; це має бути священним обов'язком для усіх тих, хто володіє засобами для успішного посередництва» [9, с. 611]. Відзначимо, що якості медіатора (посередника) як один із вирішальних для успіху міжнародної медіації факторів визначено у доповіді ООН про посилення посередництва та підтримки посередництва [10, с. 15]. Дж. Беркович та Е. Хьюстон підкріплюють цю тезу результатами дослідження медіації у міжнародних конфліктах післявоєнного часу [11].

Важливим практичним кроком до правового унормування медіації як способу мирного вирішення конфліктів у публічно-правовій сфері стало включення до федеральної Конституції Швейцарії 1803 р. положення про врегулювання конфліктів між кантонами шляхом переговорів або посередництва (ст. 21, 36) [12], хоча видається перебільшенням уважати цей акт першим правовим документом у сфері медіації та початком розвитку медіації загалом [13, с. 268]. Зазначимо, що термін «медіація» було включено до назви Конституції Швейцарії, що підкреслювало її договірний характер. В історії укладення цього договору не можна оминути неоднозначну роль Першого консула Французької республіки Наполеона Бонапарта, який виступив як посередник у спорі між сторонами конфлікту. Перемовини між представниками збереження федерального устрою та прихильниками унітарної республіки проводилися у Парижі із жовтня 1802 р. Наполеон, будучи прихильником республіканізму французького зразка, розумів, що централізований державний устрій у Швейцарії не має шансів на стабільне існування, тому й запропонував сторонам проект федеральної конституції, який було затверджено Сенатом Гельветичної республіки у березні 1803 р.

У Новий час із появою так званих великих держав саме вони взяли на себе роль медіатора. Серед таких визначних медіаційних кейсів варто назвати посередництво міністра іноземних справ Великої Британії Дж. Каннінга, котрий діяв за дорученням короля Георга IV, між Португалією та Бразилією, що виборювала незалежність від метрополії [14, с. 250–372]. Для досягнення порозуміння між урядами двох країн Каннінг заручився також підтримкою австрійського уряду, використавши той факт, що дружиною бразильського імператора (сина португальського короля) була принцеса з роду Габсбургів.

Варто відзначити власний інтерес Великої Британії у цьому конфлікті, а саме бажання припинити трансатлантичну торгівлю, в якій Бразилія відіграла велику роль, що неможливо було здійснити без визнання Бразилії суб'єктом міжнародного права, а останнє було неможливо здійснити без такого визнання з боку метрополії – Португалії. У цьому плані англійський медіатор не може бути названий повністю нейтральним і неупередженим посередником.

Медіаційні перемовини проходили у Лондоні між повноважними представниками обох урядів протягом 1824–1825 рр. Бразильська делегація наполягала на визна-

нні незалежності своєї країни, тоді як португальська пропонувала визнання суверенітету Бразилії при залишенні зверхності династії Браганца. Відсутність просування у вирішенні цього питання змусила Каннінга запропонувати сторонам проект договору, що складався з восьми положень, ключовими з яких були такі: визнання факту урядування в обох країнах представниками тієї самої династії Браганца та незалежності бразильських правлячих інститутів; поступки спадковими правами бразильського імператора щодо португальського трону і, навпаки, португальського короля щодо бразильського; встановлення миру між двома націями та припинення воєнних дій; реставрація власності португальських підданих у Бразилії; вільний вибір підданства мешканцями Бразилії та свобода повернення до Португалії та, навпаки, мешканцями Португалії – до Бразилії; звільнення Португалією досі утримуваних портів у Бразилії та відмова Бразилії від посягання на інші португальські колонії; призначення повноважних послів для укладення миру та припинення воєнних дій; укладення торгового договору між країнами.

Проект Каннінга був схвалений бразильцями, але португальці опиралися визнанню незалежності Бразилії, яка де факто впливала з нього. Тоді Каннінг удався до технології BATNA (Best Alternative to Negotiated Agreement) – WATNA (Worst Alternative to Negotiated Agreement), демонструючи португальській делегації наслідки неукладення договору, найгіршим із яких, на його думку, була можлива відмова бразильців від самої ідеї монархії. Утім, цей проект було відхилено португальським урядом і натомість вироблено альтернативний проект, ключовим моментом у якому залишилося визнання зверхності португальського короля над Бразилією. Більше того, португальська влада ознайомила з деталями плану інших впливових акторів на європейській політичній арені, а саме Росію, Францію, Пруссію, Іспанію.

Медіаційні перемовини неодноразово переривалися і врешті-решт за пропозицією Каннінга були перенесені до Ріо-де-Жанейро, де уповноваженим від португальського короля виступив колишній британський посол у Франції Чарльз Стюарт. Підсумком медіації стало укладення португальсько-бразильського договору, за яким Португалія визнавала незалежність Бразилії на чолі з імператором Педру I шляхом видання спеціального декрету, але за португальським королем залишався титул суверена. Власні інтереси Великої Британії так і не були досягнуті: бразильський уряд лише пообіцяв із часом при-

пинити трансатлантичну работоргівлю та заборонити рабство.

Як бачимо, укладення швейцарської медіації 1803 р. та перемовин між Бразилією та Португалією не можна назвати класичною медіацією попри те, що саме так їх іменують в історії дипломатії: вони є далекими від досвіду Контаріні-Кіджі, рівно як і не повністю відповідали ідеям Ваттеля. Насамперед Наполеон і Каннінг не були нейтральними медіаторами. Медіаторство Наполеона було частиною його експансіоністської політики, рівно як і посередництво Каннінга переслідувало інтереси Великої Британії, про що він недвозначно заявляв. Крім того, саме британський підданий сер Чарльз Стюарт представляв інтереси португальського короля на останньому етапі перемовин. Коли перемовини зайшли у глухий кут, медіатори в обох випадках запропонували власний варіант виходу із конфлікту. До посередництва Каннінга було залучено сторону, яка не мала власних державних інтересів у ситуації, але була пов'язана родинними зв'язками із бразильським правителем. Не було збережено конфіденційність перемовин. І все-таки, не можна заперечувати наявність застосування як Наполеоном, так і Каннінгом саме медіаційних технологій, а саме: уважного вивчення пропозицій, які робили сторони, та їх донесення іншій стороні, пропонування сторонам оцінити наслідки укладення та відмови від укладення договору, допомоги сторонам у документальному оформленні домовленостей тощо.

Аналіз історичних традицій медіації у міжнародних відносинах буде неповним без висвітлення медіаторської діяльності президента США Теодора Рузвельта. Він мав певний досвід посередництва у внутрішньодержавних спорах. Зокрема, діяв як посередник у конфлікті між шахтарями та роботодавцями під час великого страйку 1902 р. Використовуючи свій авторитет як глави держави, він домігся поступок із боку роботодавців, які підвищили заробітну платню шахтарям на 10%, водночас категорично відкинувши пропозицію останніх про націоналізацію вугільних шахт [15, с. 57]. В автобіографії він писав: «Не може бути більш шляхетної справи, ніж праця для праведного миру; і велика честь належить чистим піднесеним душам тих, хто з мудрістю та відвагою, з високими ідеалами, з усталеним тверезим поглядом на життєві реальності прагнули наблизити день, коли збройні чвари між націями, між класами, між людьми закінчаться у всьому світі» [16, с. 532]. Утім, у посередництві між воюючими Росією та Японією Рузвельт переслідував не тільки

шляхетну мету миротворчості, але й суто прагматичні геополітичні інтереси США, намагаючись встановити та підтримувати такий баланс сил у тихоокеанському регіоні, який був би вигідним його країні.

Обидві воюючі сторони запросили Рузвельта бути посередником і водночас надзвичайно занепокоєні тим, що інша сторона не повірить в ініціативу супротивника. Тому Рузвельт написав ідентичні ноти кожній із них, пропонуючи зустрітися, щоби він грав роль посередника без будь-якої іншої мети, ніж укладення миру [16, с. 540–541]. На початку Рузвельт діяв як сторона, що надає добрі послуги сторонам перемовин, а саме намагався створити сприятливі умови для зустрічі представників воюючих сторін. Загалом підготовка до російсько-японських переговорів йшла складно, із залученням усіх дипломатичних та особистих ресурсів президента США. Основним засобом комунікації Рузвельта між конфліктуючими сторонами на підготовчому етапі медіації була «човникова» дипломатія [17].

Непросто було домовитися навіть про місце зустрічі, оскільки японська сторона відхиляла як таке місце Європу, а російська – Азію. Врешті-решт було домовлено, що представники зустрінуться у Портсмуті – невеличкому містечку у штаті Нью-Гемпшир, де американська сторона створила всі необхідні технічні умови для ефективних переговорів. Рузвельт особисто не був присутнім при двосторонніх перемовинах і розглядав свою участь лише як останній засіб у врегулюванні. Його подальше активне втручання у процес перемовин було зумовлено тим, що сторони, висунувши один одному неприйнятні умови припинення конфлікту, застрягли у глухому куті. Зокрема, Японія вимагала визнання своїх прав на Сахалін і виплати репарацій. Не останню роль у гальмуванні переговорів зіграла різний ступінь готовності до них сторін і різний стиль ведення переговорів, який демонстрували японці та росіяни. Якщо японська делегація мала абсолютно чітку інструкцію зі вказівками на можливі компроміси, то російські умови миру було сформульовано в кількох у різний час підготовлених документах. Координація між імператором Миколою II, главою делегації С.Ю. Вітте та військовим командуванням була фактично провалена. Поганий стан здоров'я Вітте укупі з його відмовою письмової фіксації перемовин теж явно не сприяв успішності переговорів [18]. 18 серпня 1905 р. Японія виступила із пропозицією до Рузвельта втрутитися. Аби підштовхнути перемовини, Рузвельт також звернувся до урядів Франції, Німеччини та Британії з пропозицією любію-

вати продовження перемовин і отримав на те згоду перших двох.

Отже, на етапі безпосередніх перемовин Рузвельт консультував сторони, діючи, як би ми зараз сказали, з позицій оціночної медіації. Так, Росії він вказував на необхідність компромісу з огляду на виснаження її ресурсів, а Японії радив відмовитися від вимоги репарацій через те, що саме ця умова заводить перемовини у глухий кут. Крім того, він вказував на те, що продовження війни спричинить важкі витрати для Японії [16, с. 541–542].

Варто відзначити, що посередництво Рузвельта стало приводом для присудження йому Нобелівської премії миру, хоча і в Японії, і в Росії було немало критиків Портсмутського договору, і досі російські історики не дійшли згоди в його оцінці.

На етапі формування класичного міжнародного права успішні міждержавні медіації стали емпіричною базою інституціалізації мирних способів вирішення міжнародних спорів, а колективні конференції (конгреси) – інструментом їх правового закріплення. Зокрема, Паризький трактат 1856 р., яким завершено було Кримську (Східну) війну, уже містив норму щодо обов'язку країн-учасниць договору звернутися за посередництвом у врегулюванні конфлікту, перш ніж застосувати силу (ст. 8) [19, с. 82–83]. На I Гаазькій мирній конференції 1899 р. було укладено Конвенцію про мирне врегулювання міжнародних спорів, а на II Гаазькій конференції 1907 р. її було викладено в новій редакції [20]. Посередництву (медіації) та добрим послугам було присвячено другий розділ Конвенції, в якому державами-учасницями було узгоджено такі ознаки міжнародної медіації, як: превентивна функція медіації (використання медіації перед застосуванням сили); ініціювання медіації як сторонами, що сперечаються, так і нейтральними щодо спору державами; добровільний, дружній і рекомендаційний, а не обов'язковий характер медіації; спілкування сторонами, які сперечаються, виключно через державу-посередника; гнучкий характер медіації (її строки могли бути визначені сторонами, а за умовчанням сягали тридцяти днів; посередників могло бути кілька; медіація могла проводитися під час воєнних дій тощо).

І хоча це не врятувало світ від двох загальнопланетарних війн, посередництво / медіація як мирний засіб врегулювання конфліктів, не був відкинутий світовим співтовариством. Статут ООН у ст. 33 остаточно унормував медіацію як інструмент врегулювання міжнародних конфліктів.

Висновки.

Медіація як спосіб мирного врегулювання міжнародних конфліктів відомий здавна і простежується на всіх етапах формування міжнародного права, зокрема й на етапі формування класичного міжнародного права. За доби середньовіччя до міждержавної медіації запрошувалися рівноправні, зазвичай авторитетні за особистими якостями правителі. Першість у застосуванні міжнародної медіації належала тим суб'єктам міжнародних відносин, які найбільше були задіяні у міжнародній торгівлі й економічних зв'язках, зокрема Ганзейському союзу та Венеційській республіці.

Базуючись на відомих йому медіаційних кейсах, засновник доктрини сучасного міжнародного права Е. де Ваттель чітко визначив ознаки міжнародної медіації, роль і зони відповідальності медіатора у її проведенні. Зокрема, для медіатора міжнародного конфлікту важливими були нейтральність і неупередженість щодо сторін конфлікту, а роль медіатора полягала у налагодженні комунікації між ними за усвідомленої відмови від арбітрування конфлікуючих сторін.

Вихід на арену політичного життя у XIX ст. так званих великих держав вніс свої коригування у поняття міжнародної медіації. Зокрема, очевидною стала неможливість повної неупередженості та нейтральності медіатора. До медіації почали запрошувати авторитетних представників держав, які грали визначну роль у міжнародних відносинах і, відповідно, завжди мали власні інтереси у справах врегулювання міжнародних конфліктів. Для успішності міжнародної медіації на перше місце вийшли «вага» держави-посередника та дипломатичне мистецтво її представників. Медіатори XIX – початку XX ст. більш активно, ніж це робили їхні попередники, включалися у процес вироблення умов примирення аж до пропонування сторонам власного бачення виходу з конфлікту. Водночас успішні медіаційні кейси Нового часу спонукали до нормативного врегулювання міжнародної медіації. Вестфальський мирний договір, Паризький мир 1856 р., Гаазькі мирні конференції на рубежі XIX–XX ст. послідовно закріпили медіацію як один із мирних способів розв'язання міжнародних конфліктів і спорів.

Список використаних джерел:

1. *Volumen statutorum legum ac iurium tam civilium quam criminalium dd. Venetorum*. Venezia: Pinelli (tip.) 1709. [13], 434 p.

2. Оке Ж.-К. Средневековая Венеция / пер. с франц. Москва : Вече, 2006. 384 с.
3. Setton Kenneth M. The Papacy and the Levant (1204–1571). Volume II: The Fifteenth Century. Philadelphia: American Philosophical Society, 1978. 580 p.
4. The Peace of Venice; 1177. *Henderson, Ernest F. Select Historical Documents of the Middle Ages*. London : George Bell and Sons, 1896. URL: <https://web.archive.org/web/20060825040541/http://www.yale.edu/lawweb/avalon/medieval/venice.htm> (дата звернення: 07.09.2020).
5. K Imel N. The Queen in the Pawnshop: Shaping Civic Virtues in a Painting for the Palazzo de Camerlenghi in Venice. *Sites of Mediation : Connected Histories of Places, Processes, and Objects in Europe and Beyond, 1450–1650* / ed. by S. Burghartz, L. Burkart, C. G. G. Leiden ; Boston : Brill, [2016]. P. 94–124.
6. Доллингер Ф. Ганзейский союз. Торговая империя средневековья от Лондона и Брюгге до Пскова и Новгорода. Москва : Центрполиграф, 2020. 512 с.
7. Sanyameres M., Salberg A.C. Historical Contribution to the Ethical and Methodological Principles of Mediation. *Mediation in political conflicts – Soft power or counter culture?* / ed. Jacques Faget. Oxford, 2011. P. 31–44.
8. Дмитриев А.И., Батлер У.Э., Дмитриева Ю.А. и др. История международного права : монография. Одесса : Феникс, 2013. 574 с.
9. Ваттель Э. Право народов, или Принципы естественного права, применяемые к поведению и делам наций и суверенов. Москва : Госюриздат, 1960. 720 с.
10. Доклад Генерального секретаря об укреплении посредничества и поддержки посредничества: Doc UNO S/2009/189. URL: https://peacemaker.un.org/sites/peacemaker.un.org/files/SGReport_EnhancingMediation_S2009189%28russian%29.pdf (дата звернення: 07.09.2020).
11. Vergovitch J., Houston A. Influence of mediator characteristics and behavior on the success of mediation in international relations. *International Journal of Conflict Management* 1993. Vol. 4. № 4. P. 297–321. <https://doi.org/10.1108/eb022730> (дата звернення: 07.09.2020).
12. Mediationsakte. URL: <https://de.wikisource.org/wiki/Mediationsakte> (дата звернення: 07.09.2020).
13. Коломытцева В.В. Этапы становления медиации в зарубежных странах. *Вестник Тамбовского университета. Серия: Гуманитарные науки*. 2013. № 2. Т. 118. С. 268–272.
14. Stapleton A. Granville. The political life of the Right Honourable George Canning : from his acceptance of the seals of the foreign department, in September 1822, to the period of his death, in August 1827 ; together with a short review of foreign affairs subsequently to that event ; in three volumes. London : Printed Fort.
15. Longman, Rees, Orme, Brown, and Green, Paternoster-Row, 1831. Vol. 2. 504 p.
16. Мотылев В.В. Программы президентов США. Теодор Рузвельт. *Экономический журнал*. 2013. № 4 (32). С. 51–59.
17. Roosevelt Th. An autobiography. New York : Charles Scribner's Sons, 1922. VIII, 597 p.
18. Байбакова Л.В. Роль президента США Т. Рузвельта в выработке предварительных условий мирных переговоров между Россией и Японией (март-июнь 1905 г.). *Вестник Московского университета. Серия 8. История*. 2010. № 6. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/rol-prezidenta-ssha-t-ruzvelta-v-vyработке-predvaritelnyh-usloviy-mirnyh-peregovorov-mezhdu-rossiey-i-yaponiey-mart-iyun-1905-g> (дата звернення: 07.09.2020).
19. Гладких С.А. Портсмутский мир: чья победа? *Россия и АТР*. 2014. № 1 (83). URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/portsmutskiy-mir-chya-pobeda> (дата звернення: 07.09.2020).
20. Камаровский Л.А. Международное право. Москва : О-во взаимопомощи студентов юристов Московского ун-та, 1905. 118 с.
21. Конвенция о мирном решении международных столкновений (Гаага, 18 октября 1907 г.). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_938#Text (дата звернення: 07.09.2020).

Natalia Krestovska. Mediation in the international conflicts of the Middle Ages and Modern Era

The article analyses the institutionalization of international mediation from the High Middle Ages to the beginning of the First World War on the examples of separate mediation cases.

It is shown that states and other policy actors involved in international trade were the first to turn to mediation services in resolving international conflicts, in particular – armed conflicts. The Venetian Republic, whose laws contained instructions on the mediation of trade disputes, was one of them. Venetians often turned to mediators in resolving interstate conflicts, and also acted as mediators themselves. Another example of the standardized use of mediation in international disputes is the Hanseatic League.

E. de Vattel's initiation of the rules of international mediation and the requirements for the personality of an international mediator in the doctrine of modern international law is disclosed.

The strategies of modern mediators are considered on the examples of the specific cases of international conflicts (the conclusion of the Peace of Westphalia, the conflict in the Swiss Confederation in the early nineteenth century, the Portuguese-Brazilian conflict of 1820-ies, the Russian-Japanese war of 1904–1905).

The change of strategies and role of international mediators during the XIX – early XX century is proved. The impossibility of complete impartiality and neutrality of the mediator became obvious. Authoritative representatives of states that played a significant role in international relations and, accordingly, always had

their own interests in the settlement of international conflicts began to be invited to mediation. For the success of international mediation, the “weight” of the mediating state and the diplomatic art of its representatives came first. Mediators were more active than their predecessors in engaging in the process of working out the terms of reconciliation, and offered their own vision of a way out of the conflict to the parties.

At the same time, the process of standardization of mediation in international law took place, which was completed by the conclusion of the Conventions for the Pacific Settlement of International Disputes of 1899 and 1907.

Key words: international mediation, Venetian Republic, Hanseatic League, Peace of Westphalia, E. de Vattel, G. Canning, T. Roosevelt, Conventions for the peaceful settlement of international disputes.